

פרטיזנים, לוחמים ומרי אישי של יהודים בסביבות קובל

צבי רז, עדכון רביעי, ספטמבר 2010

הרבה פרטיזנים היו במחוז קובל, אך רק מעטים וספורים מהעיר קובל עצמה, כך מקובל היה לחשוב.

בבדיקה ראשונית של הנושא, שנעשתה רק לאחרונה, עולים פרטים על עשרות רבות של יהודים בני העיר קובל, שברחו ליערות והצטרפו ללוחמים בנאצים ובעוזריהם. סביר להניח שהיו מאות שכאלו, שרובם ככולם נרצחו ונהרגו במהלך שנות הכיבוש הנאצי והשלטון האוקראיני הלאומני העוין וזכרם אבד.

גם עם תחקיר ואיסוף קפדני ביותר, רשימת הפרטיזנים והלוחמים היהודים מהעיר קובל, תהייה לעולם רק חלק מזערי מהרשימה האמיתית של אותם לוחמים בנאצים ובעוזריהם, שנספו, או שזכרם אבד במשך השנים.

לצערנו לא נערך תיעוד ואיסוף חומר בנושא זה ע"י אנשי וועד הקהילה בישראל ובתפוצות בשנים הראשונות שלאחר השואה, בזמן שהיה ניתן להשיג ולאסוף מידע רב מבני הדור הראשון. גם מסך הברזל בארצות מזרח אירופה היה כמובן גורם שהיקשה על תיעוד שואת קובל והמרי של הצעירים היהודים.

לרשימה הוכנסו גם אנשים שאינם לוחמים במובן הקלאסי, כאלו שהתנגדו לשלטון ול"חוקים" הנאציים בצורה עקיפה של "מרי אישי". כמו למשל יוסף אברך, שדיבר בפומבי נגד המרצחים, השוחט יצחק פלדמן שלמרות האיסור שחט פרה לקראת חג פסח. נערות שהסתכנו, ששיחדו פולנים ושהבריחו מזון לגטו ונרצחו עקב כך. ומקרים רבים נוספים.

במסגרת בדיקה זו, נמצאו גם מקורות ומידע על מקרים אחרים, מזעזעים, שנויים במחלוקת. על הורים שהרגו את ילדיהם הקטנים בבונקרים מחשש שבכיים יסגיר את המסתתרים. על אנשי העולם התחתון שהיו מהאמיצים ומהמתנגדים לאנטישמיות בתקופת השלטון הפולני, שהעדיפו תחת שלטון הנאצים ללכת אל מותם ללא שום התנגדות.

כל המקרים הידועים הקשורים מצד אחד לגבורה ומאידך לטרגדיה שבאזלת היד הוכנסו לרשימת המקורות המתלווה לעבודה זו.

לרשימת הפרטיזנים והלוחמים היהודיים מהעיר קובל לא הוכנסו בשלב זה רשימת הלוחמים בנאצים במסגרות הצבא הסדירות כמו הצבא האדום, הצבא הפולני, הבריגאדה היהודית וכו'.

מסתבר, שהרבה מהפרטיזנים שפעלו ביישובים סביב עיר המחוז קובל, למדו בגימנסיות בקובל (הגימנסיה העברית "תרבות" והגימנסיה היהודית-פולנית "קלרה ארליך"). בתי ספר אלו זרעו בקרב הלוחמים את האמונה והנחישות לעמוד על נפשם ולא להיכנע.

איסוף החומר המובא להלן הוא ראשוני וגולמי בלבד. זו היא תחילת הדרך למחקר מקיף ורציני הנדרש בנושא התנגדות ומרי של הנוער היהודי-קובלאי.

נא להודיע לוועד הארגון על לוחמים שאינם נכללים ברשימות המצורפות לדף המרי והלוחמה הפרטיזנית באתר, או כאלו הרשומים ברשימות, אף שאינם מתאימים להופיע בהן.

מקורות להרחבה:

1. מתוך אתר "יד ושם":

האתר הכללי: http://yad-vashem.org.il/odot_pdf/Microsoft%20Word%20-%201340.pdf

לפרטים הקשורים ליהודי קובל, ראה נספח מס' 1.

2. מתוך אתר הפרטיזנים שבמוזיאון קבוץ לוחמי הגטאות:

האתר הכללי: <http://partisans.org.il/Site/site.search.he.aspx?res=true>

מהאתר נלקח מידע על אנשי קובל והעיירות שבסביבה. ראה נספח מס' 2.

3. מתוך ספר קובל, מהדורת 1957:

לפרטים הקשורים ליהודי קובל, ראה נספח מס' 3.

4. מתוך הספר ביידיש "פנקס קובל", ארגונינה, 1951

לפרטים הקשורים ליהודי קובל והסביבה, ראה נספח מס' 4.

5. מתוך אתר ארגון הפרטיזנים, לוחמי ומורדי הגטאות:

האתר הכללי: <http://www.thepartisans.org/heb/default.asp>

לפרטים הקשורים ליהודי קובל והסביבה, ראה נספח מס' 5.

6. פרטיזנים ולוחמים יהודים מוהלין, 1997, חוברת בהוצאת הוועדה להנצחה.

לפרטים הקשורים ליהודי קובל והסביבה, ראה נספח מס' 6.

7. תנועות הנוער החלוציות בפולין הכבושה / רבקה פרליס

בית לוחמי הגטאות והוצאת הקבוץ המאוחד, 1987

לפרטים הקשורים ליהודי קובל והסביבה, ראה נספח מס' 7.

8. במבתן הענות והפדות / לוי אריה שריד

התנועות החלוציות בפולין בשואה ולאחריה 1939-1949 (2 כרכים) מורשת. בית-עדות ע"ש מרדכי אנילביץ. תשנ"ז

לפרטים הקשורים ליהודי קובל והסביבה, ראה נספח מס' 8.

9. כאורנים גבהו- פרטיזנים יהודים ביערות ווהלין/ נתן ליבנה

הוצאת איגוד ווהלין. תש"ם

לפרטים הקשורים ליהודי קובל והסביבה, ראה נספח מס' 9.

10. חוברת הנצחה מס' 9 של ארגון יוצאי קובל

מתוכה מידע הקשור לפרטיזנים, ראה נספח מס' 10.

11. חוברת הנצחה מס' 12:

מתוכה מידע הקשור לפרטיזנים, ראה נספח מס' 11.

12. חוברת הנצחה מס' 13:

מתוכה מידע הקשור לפרטיזנים, ראה נספח מס' 12.

13. חוברת הנצחה מס' 14:

מתוכה מידע הקשור לפרטיזנים, ראה נספח מס' 13.

14. חוברת הנצחה מס' 15:

מתוכה מידע הקשור לפרטיזנים, ראה נספח מס' 14.

15. חוברת הנצחה מס' 16:

מתוכה מידע הקשור לפרטיזנים, ראה נספח מס' 15.

16. חוברת הנצחה מס' 17:

מתוכה מידע הקשור לפרטיזנים, ראה נספח מס' 16.

17. ילקוט מורשת חוברת ל"ה, אפריל 1983:

לפרטים הקשורים ליהודי קובל והסביבה, ראה נספח מס' 17.

18. משפט רוצחי היהודים מקובל, ההנמקות לגזר הדין

ציטוטים הקשורים לניסיונות מרי והתקוממות בקובל וסביבתה: ראה נספח מס' 18.

19. כתב אשמה נגד הפשיסטים בעיר קובל,

התייחסות למרי והתנגדות מתוך המסמך: נספח מס' 19

20. מתוך מסמכים ועדויות המצויים ב"יד ושם":

מתוך מסמכים המתייחסים למרי ולהתנגדות: מקור מס' 20.

21. ילקוטי ווהלין, בטאון שנתי בהוצאת אגוד ווהלין:

לפרטים הקשורים ליהודי קובל והסביבה, ראה נספח מס' 21.

מקורות נוספים לעיון והרחבת מידע:

"ספר הפרטיזנים היהודים". ספרית הפועלים. 1958.

כרך א': "זירת האיבה"- לוחמי ווהלין. הפרק "בדרומה של פולסיה" מתוך "על אדמה טובענית"- לוחמי פולסיה.

כרך ב': "יד ללוחמים"

ד"ר שמואל ספקטור: שואת יהודי ווהלין 1941-1944. יד ושם. תשמ"ו

פנקס הקהילה טריסק. ספר יזכור. עורך: נתן ליבנה. תשל"ה

ילקוטי ווהלין. הוצאת אגוד יוצאי ווהלין בישראל.

לכסיקון הגבורה. כרך א', ב': גרינשטיין יחיאל, כהנוביץ משה.

פנקס הקהילות- פולין. כרך ה'. יד ושם. תשנ"ט.

ספקטור שמואל: יהודי ווהלין ותגובתם להשמדה.

למידע כללי, על התנגדות בעיירות סביב עיר המחוז קובל:

לפרטים על התנגדות יהודי העיירות המשוייכות לעיר המחוז קובל, ראה גם בספרי הזיכרון הייחודיים

של העיירות: מניביץ-פובורסק-הורודוק, רטנה, מלניצה.